

Гетьман Анатолій Павлович,

*д. ю. н., професор Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, академік НАПрН України*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЕКОЛОГО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ТА ОХОРОНІ КЛІМАТУ

Дослідження принципу верховенства права є наріжним каменем сучасної юридичної наукової думки та належить до найважливіших завдань теорії екологічного права та законодавства. За думкою вчених-правознавців, трансформаційні перетворення правової системи нашої держави в новітній період, нині дістали продовження у виникненні концептуально нових і кардинальному переосмисленні багатьох раніше існуючих теоретичних підходів до інтерпретації верховенства права [7, с. 1]. Це знаходить своє відображення у розвитку національних уявлень про поняття та зміст верховенства права, його значення для розвитку доктринальних положень юридичної науки з урахуванням досвіду зарубіжних демократичних інститутів, розуміння верховенства права як основоположного принципу сучасної системи українського права та його реалізації в системі української Конституції крізь призму класичної доктрини [1; 3; 9; 11].

Принцип верховенства права в системі регулювання екологічних суспільних відносин проявляється в багатьох інститутах екологічного права, – праві власності на природні ресурси; екологічних правах та обов'язках людини; праві природокористування; правовому забезпеченні екологічної безпеки та ін. Але особливе місце належить інституту еколого-правового регулювання та охорони клімату.

Національне екологічне законодавство довгий час не переймалося проблемами правового регулювання та охорони клімату. Осторонь від цього питання залишалися й наукові дослідження, що були присвячені правовим проблемам екологічних суспільних відносин. Тектонічні зміни в цьому питанні відбулися після прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 9 травня 1992 р. та кіотського протоколу до цієї конвенції від 11 грудня 1997 р. Рамкова конвенція була підписана від імені України 11 червня 1992 р., ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 р. та набрала чинності для України 11 серпня 1997 р. [10].

Кінцева мета Конвенції і усіх пов'язаних з нею правових документів полягає в тому, щоб досягти у виконанні визначених нею положень стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускає би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Такий рівень має бути досягнутий у строки, необхідні для природної адаптації екосистем до зміни клімату, що дасть можливість не ставити під загрозу виробництво продовольства і

сприятиме забезпеченню подальшого економічного розвитку та стійкій основі (ст. 2 Рамкової конвенції).

Прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї стало потужним поштовхом для проведення наукових досліджень та низки публікацій на відповідну тематику. Однією з перших наукових публікацій стала стаття В. М. Комарницького «Україна в міжнародно-правовому співробітництві з питань зміни клімату», яка вийшла друком у 2005 р. [4, с. 16–21]. За думкою автора, Кіотський протокол охопив різноманітні тенденції, спрямовані на глобалізацію у вирішенні проблем економіки й екології, що є складовою сталого розвитку, тобто гармонійного економічного, екологічного та соціального розвитку суспільства. Окрім того, приєднання України до Кіотського протоколу вимагало виконання на національному рівні відповідних зобов'язань: створення національної системи для оцінки антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами всіх парникових газів; створення і супроводження національного реєстру врахування встановленої кількості викидів парникових газів; забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень щодо питань зміни клімату [4, с. 20–21].

В подальшому проблемам правового регулювання та охорони зміни клімату була присвячена ціла низка наукових праць, авторами яких є: А. П. Гетьман та В. І. Лозо [2], С. В. Кузнецова [5; 6], О. П. Мірошниченко [8], О. О. Сурілова [14]. Спеціальне дисертаційне дослідження питань клімату як об'єкта еколого-правової охорони в Україні було проведено К. А. Прохоренко [12].

В юридичній літературі поняття клімату (в еколого-правовому аспекті) розглядається як об'єкт природного походження, який характеризується станом кліматичної системи (атмосфери, гідросфери, біосфери та геосфери у їх взаємозв'язку і взаємодії), визнаний нормами міжнародного екологічного права у якості об'єкта, на який здійснюються небезпечний антропогенний вплив у формі юридично визначених видів діяльності, пов'язаних із здійсненням викидів парникових газів та потребує вжиття спеціальних міжнародних і державно-правових заходів, спрямованих на стабілізацію концентрацій парникових газів у атмосфері на такому рівні, за якого не допускається порушення рівноваги кліматичної системи, а також погіршення у зв'язку з цим якості та безпечності навколишнього природного середовища [13, с. 3].

Деякі науковці дещо скептично відносяться до законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює охорону клімату в державі, вважаючи її малодослідженою. Зокрема, за думкою С. В. Кузнецової, наявна нормативна база України не є достатньою та потребує значного вдосконалення, особливо врегулювання питань зміни клімату на рівні законів. На її думку, необхідно прийняти стратегічні документи

з питань глобальних змін клімату та їх впливу на навколишнє природне середовище, економіку і людину, які визначають політику держави в цій сфері на найближчі роки (політичні програми, державні стратегії розвитку промисловості, енергетики, транспорту, житлово-комунального господарства, сільського господарства, поводження з відходами, землекористування і лісового господарства та інших галузей економіки) [6, с. 303].

Разом із тим, з урахуванням останніх тенденцій міжнародного та національного правового регулювання і охорони клімату необхідно з оновлених позицій поглянути на кліматичну проблему. В першу чергу мова йде про сесію ООН, яка проводилася з 30 листопада по 11 грудня 2015 р., та на якій була прийнята Паризька угода до Рамкової конвенції про зміну клімату. Угода ратифікована Законом України від 14 липня 2016 р.

Паризька угода, посилюючи реалізацію Конвенції про зміну клімату, у тому числі її мети, спрямована на зміцнення глобального регулювання на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку та зусиль з викорінення бідності, у тому числі шляхом: стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче передбачених в ній показників, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату; підвищення здатності адаптування до несприятливих наслідків зміни клімату, а також сприяння опірності до зміни клімату та низько вуглецевому розвитку таким чином, щоб не ставити під загрозу виробництво продовольства; забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низько вуглецевого та опірного до зміни клімату розвитку (ст. 2 Угоди).

Підтвердженням взятих Україною на себе зобов'язань по виконанню Рамкової конвенції ООН про зміну клімату стала схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року.

Метою Концепції є вдосконалення державної політики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку держави, створення правових та інституційних передумов для забезпечення поступового переходу до низько вуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту громадян.

Таким чином, верховенство права в інституті еколого-правового регулювання і охорони клімату знаходить своє віддзеркалення в міжнародних публічно-правових угодах, – Рамковій конвенції ООН про зміну клімату, Кіотському протоколу та Паризькій угоді до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, – де Україна є стороною та згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що відповідає вимогам ч. 1 ст. 9 Конституції України. З урахуванням положень, що містяться в цих міжнародних договорах, Україна вибудовує

свою кліматичну політику через призму адаптації національного законодавства до існуючих на міжнародному рівні стандартів у сфері охорони клімату. Яскравим прикладом такої адаптації є прийняття наведеної вище Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, якою передбачено низку заходів стосовно зміцнення інституційної спроможності щодо формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері зміни клімату; запобігання зміни клімату через скорочення антропогенних викидів і збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низько вуглецевого розвитку держави; адаптація до зміни клімату, підвищення опірності та зниження ризиків, пов'язаних зі зміною клімату.

Концепцією визнано, що її реалізація дасть змогу: удосконалити державну політику у сфері зміни клімату і посилити інституційну спроможність для її реалізації; забезпечити дотримання усіх зобов'язань України за Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та іншими міжнародними угодами у сфері зміни клімату, Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами; забезпечити законодавче та нормативно-правове врегулювання ринкових і неринкових інструментів скорочення антропогенних викидів та збільшення абсорбції парникових газів, включаючи впровадження внутрішньої системи торгівлі квотами на викиди парникових газів та удосконалення екологічного оподаткування у частині викидів парникових газів; посилити спроможність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до розроблення та здійснення заходів із запобігання зміни клімату та адаптації до неї; забезпечити системне наукове, методологічне та освітянське супроводження всіх аспектів діяльності у сфері зміни клімату; підвищити рівень участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері зміни клімату та деякі інші.

Список використаних джерел

1. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. Кн. 1 / відп. ред. Н. М. Оніщенко. — Київ: Юрид. думка, 2008. — 344 с.
2. Гетьман А. П. Правовий захист клімату Землі: історична динаміка, основні компоненти й перспективи розвитку Кіотського процесу / А. П. Гетьман, В. І. Лозо // Проблеми законності: акад. зб. наук. пр. — Харків, 2012. — Вип. 120. — С. 104–115.
3. Гетьман Є. А. Принцип верховенства права у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади / Є. А. Гетьман // Проблеми законності: зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій; НЮУ ім. Ярослава Мудрого. — Харків, 2016. — Вип. 134. — С. 61–69.
4. Комарницький В. М. Україна в міжнародно-правовому співробітництві з питань зміни клімату / В. М. Комарницький // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. — 2005. — Вип. 4. — С. 16–21.

5. Кузнецова С. В. Національне законодавство України щодо охорони клімату і перспективи його вдосконалення / С. В. Кузнецова // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — Київ, 2014. — Вип. 66. — С. 211–219.

6. Кузнецова С. В. Становлення правового регулювання охорони клімату в Україні / С. В. Кузнецова // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — Київ, 2014. — Вип. 64. — С. 297–304.

7. Луців О. М. Верховенство права: сучасні інтерпретації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. М. Луців. — Львів, 2014. — 16 с.

8. Мірошніченко О. П. Боротьба за зміною клімату як один із провідних напрямків екологічної політики ЄС (правові аспекти) / О. П. Мірошніченко // Міжнародне право і національне законодавство : зб. наук. пр. / Київ. міжнар. ун-т. — Київ, 2005. — Вип. 4. — С. 21–31.

9. Орзих М. Верховенство права — принцип практической деятельности государства и общества / М. Орзих // Юрид. вестник. — 1997. — № 3. — С. 64–72.

10. Офіційний вісник України. — 2012. — № 83. — Ст. 3381.

11. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) / С. П. Погребняк. — Харків : Право, 2008. — 240 с.

12. Прохоренко К. А. Теоретичні аспекти поняття «клімат» в еколого-правовому регулюванні / К. А. Прохоренко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. — 2011. — Вип. 86. — С. 104–106.

13. Прохоренко К. А. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / К. А. Прохоренко. — Київ, 2013. — 16 с.

14. Сурілова О. О. Правове регулювання зміни клімату у другий період дії Кіотського протоколу / О. О. Сурілова // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук. конф. 20–21 квіт. 2012 р. — Одеса, 2012. — Т. 1. — С. 408–409.

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Міжнародного Конгресу
«ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО
ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»,

*присвяченого 20-річчю
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

м. Одеса
2–4 червня 2017 року

Міністерство освіти і науки України

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

*Кафедра аграрного, земельного та екологічного права
Кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права
Кафедра цивільного права*

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Міжнародного Конгресу «ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»,

присвяченого 20-річчю
Національного університету
«Одеська юридична академія»

м. Одеса
2-4 червня 2017 року

Одеса
«Юридична література»
2017

УДК 351.82:334.723(477+4)(063)
3-415

Збірник матеріалів Міжнародного Конгресу «Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції», присвяченого 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія», містить тези доповідей учасників даного наукового заходу.

Видання буде корисним для наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, юристів-практиків.

Відповідальні редактори:

С. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Т. Є. Харитонова

Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» (№ 871-38 від 18 квітня 2017 р.)

Матеріали видано в авторській редакції

ЗМІСТ

Ківалов Сергій Васильович

Привітання президента Національного університету «Одеська юридична академія» академіка Ківалова С. В. учасників Міжнародного Конгресу «Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції», присвяченого 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» 3

Балюк Галина Іванівна

І знову до проблем еколого-правової освіти..... 5

Бобкова Антоніна Григоріївна

Щодо відповідальності за порушення при здійсненні екологічного підприємництва 7

Гафурова Олена Вікторівна

До питання оподаткування діяльності у сфері сільського зеленого туризму..... 10

Гетьман Анатолій Павлович

Принцип верховенства права в еколого-правовому регулюванні та охороні клімату 14

Духневич Андрій Вікторович

Щодо розмежування понять «торгові суперечки» та «торгові спори» 18

Єрмоленко Володимир Михайлович

Рекомендаційні акти в аграрному праві..... 21

Каракаш Ілля Іванович

Щодо спеціального виду юридичної відповідальності за земельні порушення..... 24

Кіріп Роман Станіславович

Проблеми права землевласників і землекористувачів на надра 26

Кобецька Надія Романівна

Щодо різновидів використання природних ресурсів 29

Коваленко Тетяна Олександрівна

Сфера та межі земельно-правового регулювання 33

Костяшкін Іван Олександрович

Соціально-правові засади сталого розвитку в умовах завершення земельної реформи в Україні..... 36

Краснова Марія Василівна

Екологічні права та обов'язки громадян у системі сучасної правової науки та освіти 40